

ДОКЛАД

на психолога Светла Христова

по проект „Приказкотерапия-мост между поколенията”

Работата по проекта стартира със формиране на екип, разпределение на отговорностите, изготвяне на график за работата и подготовка на дейностите, осигуряване на материали и консумативи. Направен беше подбор на целевата група, оформени бяха групи според индивидуалните особености на децата. Осъществени са групови дейности с децата от целевата група и техните семейства. Изготвен е списък с деца - участници в проекта, както и списък на родители и близки на децата - участници в проекта. Направен е график на сесиите. По време на терапевтичните сесии са направени и снимки.

Основната цел на проекта бе подобряване на когнитивните способности на децата с физически увреждания, интелектуален дефицит и психически разстройства. **Специфичните цели**, които си поставихме бяха:

- Развитие на мисленето, въображението, възприятията и комуникативните умения у децата за улесняване на интеграцията им в учебния процес.
- Повишаване на капацитета на възрастните, обгрижващи деца с такива проблеми.

Психологически статус на целевата група/децата/, включени в програмата.

Възприятно-представната сфера на децата от целевата група е бедна и стеснена. Възприятията се характеризират с намалена чувствителност и забавеност. Техният обем е малопредметен.

Децата с подобна проблематика отговарят на зададени въпроси. Посочват и назовават реални обекти, свързани с обкръжението им. Диференцираността на усещанията е недостатъчна. Не умеят да се вглеждат избирателно. Често с помощ определят сюжета на картина.

Паметта е фрагментарна. Вербалната памет е словесно механична. Невербалното запомняне се отличава с нисък обем и недостатъчна трайност.

Вниманието на децата е неустойчиво. Продължителността на съсредоточаване е краткотрайна. Концентрацията на вниманието е нарушена. Активното внимание по-трудно се задържа върху определена дейност.

Мисленето е нагледно-действено или нагледно-образно. Познавателната активност е стеснена. Класификацията е в начален стадий на формиране. При голяма част от тях звукопроизношението е нарушено.

Децата поемат социални функции в групата. Имат изградено, но не достатъчно устойчиво отношение към правилата в нея. Социалните умения за култура на поведение са в етап на развитие. Усвоен е обем от знания за пространствено ориентиране.

Емоционално-волевата сфера е непропорционална и се отличава със слаб вътрешен контрол. Интересът към определена дейност може да се задържи до 15 минути. Обичат да рисуват, да разглеждат книжки, да подреждат пъзели, да приемат и изпълняват роли в сюжетно-ролеви игри. Игровата култура на поведение е на добро ниво на развитие. Едни от тях са склонни да правят компромиси в името на играта, други не. Играта е водена от психолога и специалния педагог. Децата обиграват игровото пространство.

Самооценката на децата е в процес на формиране. Всички те обичат и разбират похвала и поощрение. Формирана е произволност на психичните процеси като база на развитие – да приемат учебна задача, да действат по образец и словесна инструкция.

Децата са една пъстра палитра - емоционални и контактни, хиперактивни, любознателни, трудно мотивиращи се за работа, непоследователни в действията си. **При работата с тях са необходими търпение, контрол върху извършваната дейност, последователност, системност и индивидуален подход.**

В планираните дейности взеха участие 30 деца, попадащи в групата от деца с физически, психически разстройства и интелектуален дефицит, на възраст от 5 до 18 години. Екип от двама психолози, арт-терапевт и педагог работихме съвместно с децата от целевата група в терапевтични и учебни сесии. Проведени бяха девет полудневни занимания, по три с всяка група, като всяка група включваше 10 деца. Ние работихме в насока подобряване на когнитивните способности на децата. С развитието на мисленето, въображението, комуникативните умения и сензорните възприятия могат да се преодолеят дефицити и трудности във всекидневната дейност на децата.

Проектът се базира на предварително проучване сред родители на деца с физически, психични разстройства и интелектуален дефицит и на база дългогодишен опит от работа с деца с подобна проблематика установихме, че голяма част от родителите изпитват потребност от насоки в правилно прилагане на приказкотерапията като средство за комуникация. Оказа се, че родителите не са запознати с благоприятните ползи, с които терапията повлиява на децата при структуриране на Аз-а и поведението им в училищна и семейна среда, преодоляване на ежедневни трудности от битов характер. Проведе се беседа с родителите, в която те споделиха, че изпитват неспособност да се справят и овладяват състоянията, в които изпадат децата им в ежедневни ситуации. За съжаление социалните услуги във Варна не могат да обхванат всички деца с подобна проблематика, а частните консултации поради спецификата на работата са скъпи и недостъпни за голяма част от родителите. Това ги поставя в неизгодна за децата позиция в опита да получат адекватна помощ и насока.

Проведени бяха 9 броя сесии – 3 групи по 10 деца, с всяка група по 3 полудневни занимания. На фона на музикално оформление, детски песнички децата се раздвижиха

и отпуснаха. Емоционалното раздвижване изгради доверителни отношения в групата. Те се почувстваха безгрижни и можеха свободно да общуват и да споделят преживявания.

Прочетена беше позната за тях приказка „Дядовата ръкавичка“, която спомогна да потопи децата в света на приказките. Всички деца обичат животните и затова те по лесно измислят истории и случки, свързани с тях. Децата си избраха по една плюшена играчка, седнаха в кръг и се потопиха в приказния свят на животните. Започнахме сами да измисляме приказки. Децата лесно влязоха в роля. Измислихме си наши приказки. Всяко дете влезе в роля - на животно, на човек или приказан герой. След това ние с децата разиграхме измислените приказки. Избрахме разказвач, всяко дете влезе в ролята на избраното от него животно, човек или приказан герой. Емоционалният тонус беше проповдигнат. Всички се забавлявахме.

След проиграването на приказките децата седнаха отново в кръга и всяко едно от тях оцвети своето животно. Направихме изложба от рисунки. Приказките, които измислиха децата са интересни и забавни: „Приключението на Том“ ; „Приключенията на Снежко и Цър-Цър. Изгубената шапка на Снежко“; „Упоритостта на мравките“; „Магьосницата и момичето“.

Някои деца разказаха свои приказки, измислени истории и случки.

Сесиите приключиха с раздаване на балони на децата като награда.

Реализирането на дейностите по проекта бяха ценни, позитивни и предоставящи възможности за развитие на децата с проблеми. Енергийният заряд на словото в приказките и в древните книги често е много силен и оказва терапевтично въздействие.

Човешката нервна система има по-голяма способност да декодира заложеното в приказката с повече сетива и нива на възприятия. Това е особено валидно за лица с ментална ретардация и ограничена способност на интелектуално възприемане. Приказките-терапия имат за цел да повлияят върху естественото разрешаване на даден проблем. Приказките-терапия винаги завършват с решение и успешен край.

Децата успяха да се докоснат до своите стракове, тревоги, преживявайки успеха, те успяха да почувстват радост и увереност. Родителите могат да четат приказки, колкото е нужно, докато настъпи промяна в поведението на детето. Слушайки историите децата развиха своето въображение. Те преживяха в себе си проблемна ситуация, но като победители. Децата успяха да почувстват тази своя малка победа, което им даде увереност в собствените способности. Родителите могат да обсъждат спокойно заедно с децата всички ситуации от приказките. В събеседването се появяват от само себе си много отговори. Приятелските разговори с децата укрепиха взаимоотношенията с тях, създадоха близост и доверие, направиха общуването пълноценно, а връзката щастлива.

Приказките, така обичани от всички, отдавна вече не се смятат за сантиментални истории за деца, изпълнени със страховити обрати. Любимата приказка става определяща при формирането на детския жизнен сценарий. Ролите на герои, които избира детето са възможност да се обясни логиката на детските му постъпки. Много от

символите и образите в приказките осмислят представите на децата за етични норми: добро - зло, щастие - нещастие, красиво - грозно. Дейностите по проекта доказаха, че чрез приказките детето успява да преживее по-лесно неща, които по-късно в реалния живот не могат да му бъдат спестени – раздяла, развод, смърт. Следвайки пътя на героя от приказката и стигайки до щастливия ѝ край децата получават надежда, че ще оцелеят в труден момент. Приказката внася ред в хаоса, внася ред в чувствата на детето. Чрез нея малкият човек се научава на един от най-важните уроци – да отлага удоволствието. Приказките помогнаха на „Аз“-а да подсили своите принципи и да се структурира несъзнаваното.

Целта на терапията с приказки е да представи на детето неговия проблем по позитивен начин. Децата са главните герои в своите приказки с реалните проблеми, които те имат. Това им позволява да преживеят и оценят проблема си от гледна точка на наблюдатели. Чрез историите на приказките-терапия децата намират правилното отношение към проблемите. страховете се трансформират в смелост, плахостта в увереност. Това е добър старт в тяхното развитие.

Приказкотерапията е един от най-древните методи за комуникация и предаване на информация. В продължение на векове знанията за света са се предавали от уста на уста или са били записвани. Днес под приказкотерапия ние разбираме способността да се предават знания за духовния път и социалната ни реализация. Приказкотерапията е естествена форма на обмяна и предаване на опит, органична система за възпитание на новото поколение. Основата на терапията с вълшебни истории е образуването на връзка между приказните събития и процесите в реалния живот.

Ставаме лъв, а после пак дете

Една древна история разказва за това, че човек в своето развитие преминава през три стадия. Първо е камила, след това лъв и накрая - дете. Камилата се подчинява на правилата, изпитвайки тъга от ежедневните си задължения и не се съпротивлява на обстоятелствата. Човек в този стадий има огромен запас от жизнена енергия вътре в себе си - така, както камилата има енергия да премине пустинята. Когато търпението и силата ни се изчерпят, се превръщаме в лъв. Активно се съпротивляваме на обстоятелствата, борим се за справедливост и достигаме до определено социално ниво. Но идва един момент, когато лъвът разбира, че всичко ни отдалечава от истината, върти се в кръга на суетата и неразрешимите проблеми. И тогава се случва преходът в следващия стадий на развитието – детето. Човек започва да гледа на света с открит и щастлив поглед, вижда прекрасното и му се иска да разбере смисъла на това, което преди му се е струвало познато и ясно. Предметът на приказкотерапията представлява процес за възприемане на вътрешното дете, което се развива в душата на човека. Важно е достигането до вътрешна хармония. Защото хармоничният човек и в приказките, и в живота е създател, дисхармоничният – разрушител. Скалата „разрушител – създател“ е основната вътрешна диагностична скала на приказкотерапията. Външният разрушител доставя болка на другите хора и заобикалящата го действителност. Външният създател се опитва да създаде около себе си комфортни условия. Вътрешният разрушител съзнателно и

несъзнателно вреди на своето здраве и развитие. Вътрешният съзидател „очиства“ своите мисли, дисциплинира чувствата си и се грижи за здравето си. Основният принцип на работата е да изградим вътрешния съзидател, който да успее да контролира вътрешния разрушител. Отговорът е прост и сложен едновременно – наблюдавайте и поставете ситуации, които да приличат на приказките...Приказката може да ни даде знак накъде да тръгнем.

Притча за фермера и неговите синове

„Живял някога трудолюбив и щедър фермер, който имал мързеливи и алчни синове. Преди смъртта си той събрал синовете си и им казал, че ако те копаят някъде в полето, ще открият заровени съкровища. Веднага след като земеделският стопанин починал, синовете му отишли в полето и започнали усърдно и внимателно да копаят земята нагоре и надолу, но не могли да открият съкровището. Те решили, че бащата в своята щедрост вече е раздал всичкото злато и спрели да търсят. Тогава им хрумнала идеята, че земята така или иначе вече е разкопана, възможно е нещо да засадят в нея. Посяли с жито цялото поле и след няколко месеца събрали богата реколта. От продажбата на пшеницата цяла година живели в благодентствие. Въпреки това след събирането на реколтата те отново се замислили за голямото богатство, което не били открили. Затова отново изкопали полето, но златото отново не било намерено. След няколко години свикнали да работят и се научили да различават сезоните. Именно тогава разбрали защо баща им използвал този метод. И те станали честни селяни. Скоро открили, че притежават голямо богатство и престанали да мислят за скрити съкровища...“

Възрастните се заслушват в приказката тогава, когато се обърнат към детето в себе си. Тогава, когато четат с разбиране. Тогава, когато това разбиране ги доведе до простичката истина, че е необходима вяра в собствените ни способности, собствения ни потенциал, в ресурса от знания, натрупан през годините. Притчата за фермера е типичен пример отпреди много векове...

Претворяването на приказката в живота става с вяра. С вярата, че имаме своето предназначение в живота, че не трябва да униваме, когато изпаднем в трудна ситуация, а точно обратното – ще се мобилизираме и ще дадем най-доброто от себе си с пълното съзнание, че имаме избор. Важното е да постъпваме с хората точно така, както ние искаме да постъпват те с нас. Достатъчно е да си спомним за гърненцето с мед на Баба Меца и Ежко Бежко, за начина, по който Лисицата посреща Щъркела на гости, за Косе Босе и ще открием тази мъдрост. Мъдрост за отношението ни към всичко, което ни заобикаля още от детските приказки.

Като направление от позитивната терапия, приказната терапия може да се използва като помощно средство при доста широк спектър от проблеми – например емоционални и нервни разстройства, поведенческо отклонение, агресия, депресия, аутизъм, обучителни трудности, проблеми на речта и езика и при други проблеми от психичен и соматичен тип. Чрез нея се подобряват възприятието и представите, вниманието, паметта, въображението, интелектуалните способности, както и емоционалното равновесие.

Често родителите и близките на деца с аутизъм и интелектуален дефицит изказват недоумение, че децата им не могат да възприемат прочетения текст в детската градина и в училище, но с изненада признават, че приказката въздейства успешно върху възприятието на децата. Необходимо е да се въоръжим с повече самонаблюдение, търпение, постоянство и да се отворим за магическото въздействие на словото.

С всички съпътстващи проекта дейности, в които децата бяха преки участници, те се научиха да работят в екип, развиха мисленето и подобриха възприятията и комуникативните умения, което допринесе за улесняване интеграцията в учебния процес и семейната среда. Този проект даде възможност на децата да събудят детската чувствителност, способност за съпреживяване и изпитване на естетическа наслада при срещи с изкуството. Активизирани бяха творческите заложби и импулси, както и мотивирани за желанието им за творчески изяви. Децата се научиха на усет към категории като добро и зло, красиво и грозно, трудолюбие и мързел. Те станаха по неупинудени в общуването при лични изяви и колективни дейности. Възможността сами да създадат приказки бе незабравим момент, който ще остави отпечатък в целия живот на децата. Формираните умения у децата ще продължат да се развиват в драматизациите в Центъра, в планираните ежедневни психологични дейности, в социалните мероприятия, в дейностите по избор.

В рамките на реализирането на дейностите по проекта на родителите бяха дадени насоки за работа у дома, с приказки, използване на притчи, съчиняване на истории...

- Родителите да четат приказки на децата колкото е необходимо, докато се стигне до модифициране на поведението у дома, в училище, в детската градина.
- Да представят проблема по позитивен начин.
- Да акцентират върху приятелските разговори и събеседване, които водят до укрепване на взаимоотношенията с тях и създават близост и доверие.
- Да наблюдават и да създават ситуации, които да приличат на приказките.
- Да вярват, че приказката може да ни даде знак накъде да тръгнем.

Работата от реализираните дейности по проекта установи, че очакванията на родителите са удовлетворени. Включването на деца и техните родители в проекта „Приказкотерапията – мост между поколенията” беше изключително полезно. Децата са участвали с огромно желание и интерес в терапевтичните сесии. Ролите и игрите са били изпълними и достъпни за децата.

Предложенията и препоръките на родителите са Центърът да работи все така всеотдайно, професионално и отговорно в насока развитие и подкрепа на децата, да се организират повече обучения, участия в подобни проекти и тренинги с деца и родители.

Родителите споделят, че преживяванията са били хубави и незабравими, децата са се забавлявали и приказкотерапията е била ценна и полезна за тях.

Очакванията и целите на проведения проект за деца с физически увреждания, интелектуален дефицит и психически разстройства и техните родители са постигнати.

Реализираните дейности допринесоха за постигане на следните резултати:

- Подобряване на възприятията и комуникативните умения на децата за улесняване интеграцията им в учебния процес и семейната среда.
- Мултиплицирането на приказкотерапевтичния ефект в социална и домашна среда доведе до по-добра интеграция на децата с интелектуален дефицит в образователния процес и съответно цялостна социална интеграция в обществения живот.
- Дейностите по проекта стимулираха родителската ангажираност към развитието на децата, чрез увеличаване на времето, прекарвано от родителите с детето и на активните съвместни дейности в рамките на игровия процес.

Постигането на гореизброените резултати допринесе за реализиране на две от основните цели на терапевтичното въздействие от проекта, а именно повишаване качеството на живот и социалната интеграция на децата, нуждаещи се от грижи и подпомагане на социалната интеграция и личностната реализация на деца и семейства в неравностойно социално положение.